

פורנוקל ב... או סימטה אחורית

יש דברים מצחיקים בעולמנו. למשל, אנו חיים באשליה שמילה עברית היא עברית, ומילה לועזית — לועזית. אך יתכן גם חסך הגמור: יתכן שהמילה הלועזית שהורגלו בה לראות לנו נאה ואף עברית יותר ממילה שהיא עברית בצורתה ואף בורשה... האם יאמינו אדם שסופר עברי, לפני שנים לא רבות, פסל מילה עברית שהגורה היום בפי כולנו, וכינה אותה הוטנטוטית! הכל אפשרי. ומי שיטען כי הלשון אינה מסכת הרגלים ומוסכמות, יקרא נא את הדברים הבאים.

ידעיה צנועה ומעניינת הופיעה לא מזמן בעיתון "קול ירושלים", ובה נאמר:

"בשידורי החדשות של הרדיו שוב אין לשמוע את המילה הצורמנית נירמול. מנהל הרדיו, גידעון

ברורה, יפה וחד-משמעית; חווילה — מוזרה, מסור' בלה, ושמעת כחבילה. אז למה לגור בחבילה כשאפשר לגור בוילה?

אך האבסורדיות שבחווילה אינה מסתיימת בזה. עיקר האבסורד הוא בכך ששתי המילים גם יחד נכראה מילים זרות הן. לגבי וילה ברור מקורה הלטיני. החווילה היא מילה מטושטשת כל כך, שאפילו מקורה המדויק אינו ברור. יתכן, על כן, שהמקור הכטיני משותף לשתי המילים. עם זאת, החווילה מחזיקה בידה תעודת-הכשר מפוקפקת, שספק באם תועיל לה: מילה זו, חווילה, נזכרת פעם אחת במדרש, בצורה מעומעמת ובהקשר לא ברור. אוי כמותו הכשר...

ובכן, יתכן שלא זו בלבד שלפנינו שתי מילים לועזיות, אלא ששתייהן אף באות ממקור אחד, כלומר, לפנינו אותה מילה בשתי גיסות.

לאור זאת, ההבדל בין חווילה לחווילה ראוי לו שינוסח כך: חווילה — מילה לא נוחה, לא מוצלחת, מצחיקה ומבלבלת. וילה — מילה ברורה, נעימה ונוחה. נעים יותר לגור בנוילה מאשר בחבילה. והווילה מצטרפת לשאר מילים חביבות שנשפחו לשוננו באותו משקל — הלא הן: לירה (ז"ל, ויזה, בירה, ביצה ועוד.

יווה וילה!

דמי השבועון "כל העיר" (9.5.80) על כינוס פעילי ק"ע, הלא היא קרן הלשון העברית, שנועדה להרים את קרנה של לשוננו המגוללת, כידוע, בעפר.

הפעילים התכנסו להם בביתו של "פרופ. גרשון ויינר ברחוב בן טבאי בירושלים, ונכחו בין היתר: שושנה בהט (מהאקדמיה ללשון העברית), הרב גרשון לוי (המכון לתרגום הלשון העברית), טוביה פרידמן (הנהלת תפנה לעיתונאים בעיר העתיקה), חגית בנזימן (סופרת), הרצל ובלפור חקק.

ומה עושים באותו כינוס? מחליטים, על הקמת ועדות שונות. ועדה אחת תתמקד במאבק נגד בתי-עסק המתקשטים בשמות לועזיים; ועדה אחרת תפנה לבתי-החרושת המתכוננים לייצר מוצרים שישאו שמות לועזיים; ועדה נוספת תפנה לעיתונאים ולסופרים הכותבים בלשון משובשת ולא תקינה.

הרי לכם. מה שלא ברור פה הוא מה זה "תפנה לבתי-חרושת", או "תפנה לסופרים" — מה פשר אותה פניה? אנו מניחים שעניין בתי-החרושת יאורגן על-ידי קניית מרגלים מבין העובדים, שיודיעו לקרן על כוונות בתי-החרושת, ועל ההכנות לייצר מוצרים בעלי שמות לועזיים. זה דבר פשוט יחסית. אך מה פירוש "תפנה לעיתונאים ולסופרים הכותבים בלשון משובשת"? האם אנשי ק"ע יושבים עתה ובודקים במעבדותיהם את כל כתבי עיתונאיהם וסופריהם, ממינינם ל"תקני", ו"לא תקני", "משובש", "בסדר", "פסול", "כשר", וכדו? העניין מסורבל וקשה.

אולי כדאי, לשם יעול, להצטרף לרבות ולפעול יחד עם רשת משגיחי הכשרות? שם המנגנון כבר קיים. צריך רק להרחיב את פעולתו. משגיחי-הכשרות, בימים שהם פנויים, ישגיחו על הסופרים והעיתו-

לירה, ויזה, בירה ופיצה

לביארי, הורה לפסול מילה לועזית זו. השדרים ממשיכים, אומא, להשתמש במילה הנורמלית... נורמלי-זציה."

אז בבקשה: נירמול — מילה לועזית; נור-מליזציה — מילה נורמלית, כשרה וכנראה גם עברית יותר... הכל עניין של הרגל. המילה החדשה ירמול, צלילה זר לנו, אך צורתה עברית, והיא במשקל סיבולי, עירפול ועוד. עם זאת מעדיפה האוזן את המילה הלועזית הארוכה והמסורבלת.

דוגמה נפלאה לתופעה דומה מצאנו בדפי עיתון מלפני שנים. כשהוקמה האקדמיה ללשון העברית ב-1953, ערך העיתון "משא" מישאל בין סופרים, לגבי הרעב האקדמיה ותפקידיה. הסופר והמתרגם עמנואל אל אולסו אנגר היה בין הנשאלים, וכה אמר: "אחד מתפקידיה החשובים של האקדמיה הוא לקיבוע טראנסקריפציה (ולא תעתיק — מילה הוטנטוטית שיצור שם בבית-החרושת).

הנה לכם: סופר בישראל סבור שתעתיק, שהייתה אז מילה חדשה, היא מילה שראוי לכנותה הוטנטוטית, ואילו טראנסקריפציה — מילה נורמה ונעימה, וכנראה גם עברית יותר מתעתיק. היש ראייה טובה מזאת שהכל יחסי — וביחוד בלשון?

כולנו יודעים מהי סימטה — יש סימטה, יש דרך, יש רחוב, וכו' וכו'. אבל אם אפשר לבלבל — למה לא לעשות זאת? באחד מעלוני "למד לשונך", הוראים אור בהוצאת המזכירות המדעית של האקדמיה ללשון העברית, אנו קוראים: "סימט (גם: סימטה) — נגע מוגלתי בזיק השערה, בלעז: פורנוקל."

וכך אנו קוראים במפורש, ובסדר הפוך, גם ב"לקסיקון לשיפור הלשון" של הד"ר ראובן סיון: "פורנוקל — סימטה, סימט."

ונשאלת השאלה: למה? למה לבלבל את הראש עד כדי כך? האם כל מילה המופיעה במקורות ראוי להחיותה ולהחזירה לשימוש? האם אין השוקדים על תקנת הלשון מבינים כי מיותר להעמיס על המילה סימטה גם הוראה של פורנוקל? ואם כבר מציעים סימטה — מילה שאין בה כל רע — לשם מה להודיענו שאפשר "גם" סימטה? איזה מין לשון היא זו?

יתארו נא לעצמם מציעי הסימטה בחוראה הנ"ל כי הדבר היה מתקבל. מה היה אומר אדם בשעה שצץ לו, לא עלינו, פורנוקל בתחת? — "יש לי סימטה בתחת?" ולמי אין?

אז אולי כדאי לקרוא לזה רחוב?

נאים, יחלקו תעודות הכשר, ישללו תעודות, וכל כיצא בזה.

ובאותו עניין: פנה אלינו יצרן של משחקים חיי נוכיים. היה בדעתו להוציא לשוק שתי בובות חינוך כיות הנושאות את השמות הרצל ובלפור. שאלתו היא: האם לאור הגזירות החדשות ראוי לעברת את השמות הללו? אולי כדאי שאחד מפעילי ק"ע, "יפנה" אליו, הרצל או בלפור, למשל?

ולקינח: ימים אחדים אחרי אותו פירסום דווח בעיתונים כי התאומים הלאומיים קיבלו מילגה בסך 70 אלף ל"י כדי שיכתבו (ביחד) ספר ושמו, בעברית תקינה, "תיקוני ודיוקי לשון". הוא אשר אמרנו: אם לא היו, היה צריך להמציא אותם. כי אם הם לא היו כותבים ספר שכזה — על מה היינו מותחים ביקורת?

הרצל ובלפור חקק - לולא היו קיימים, היה צריך להמציאם

המאבק בין חווילה לחווילה נמשך זה שנים, ושתי מילים תמימות אלו מייצגות הרבה יותר ממה שנרמח במבט ראשון.

לכאורה, העניין פשוט, ויש רבים שבוודאי יסכמו את הדברים כך: וילה היא המילה הלועזית שבה משתמשים בדיבור, ולעיתים קרובות גם בעיתונים; וזהי המילה ה"לא נכונה", הפילוסוף הזר, הפסולה והנחותה. חווילה לעומת זאת, היא המילה המכובדת, הנכונה והכשרה, ומי שרוצה לדבר עברית כחלכה — שיגור חווילה (או בחבילה, כרצונו).

לא כך חיינו אנו מתארים את מני הדברים. ראשית, השכל הישר מלמדנו כי לפנינו שתי מילים השונות זו מזו מבחינת נוחות השימוש: וילה — מילה

יש דמויות שלולא היו קיימות — היה צריך להמציא אותן. כאלה הם האחים התאומים הרצל ובלפור חקק. למעשה, דומה שכבר חומצאו השניים בידי מחזאים גאוניים כגוגול או שקספיר. אך שם זה היה בספרות, על הבמה, ואילו אצלנו זה מתרחש על בימת החיים. לקיים מה שנאמר: כל העולם במה... החצי הראשון, הרצל חקק מדווח לנו מעל

הגדול והזקן בפילוסופים ובהיסטוריונים החיים בעור לס, יחגוג ב-5 בנובמבר 1980 את יום-הולדתו ה-95: האמריקאי אוהב ישראל ויל דיוראנט. מופלאה היא דרך-חייו. החל משנת 1885 ועד היום. נישואיו לאישה יהודית, ילדה בת 15, אריאל, בשנת 1913, החיה גם כן עימו. כיום הוא מתגורר בלוס-אנג'לס.

ספרו, אחד הראשונים, "תולדות הפילוסופיה" (1926), נמוץ במיליוני עותקים תוך פחות משנה, נדפס בעשרות רבות של מהדורות, ותורגם להרבה שפות. אחרי כן התחיל, יחד עם אשתו, לפרסם את הסידרה המונומנטאלית בת 11 כרכי-הענק, "תולדות התרבות" (1935-1975). רצה להקיף את ההיסטוריה מאז ראשית הציוויליזציה עד תקופת נפוליאון, ועד שנת 1900. אך הגיע עד התיכון הראשון — עד תקופת נפוליאון (כולל).

המיוחד בכתיבת ההיסטוריה שלו שהוא משלב דיעות אישיות עם חומר עובדתי, בסיגנון מקורי, מתמשך, אך תמציתי. הוא הביא את ההיסטוריה לכל בית בארצות-הברית. הסידרה זכתה לתפוצה עולמית ותורגמה לשפות רבות. שני המיפעלים הללו שלו תורגמו לעברית וזכו לתפוצה ראויה; ויש לו, כאן, בישראל, חסידים רבים.

"חלש ברגליים, בגב ובמוח!"

בפתח "תולדות התרבות" שלו, בתרגומה העברי. במכתבו אלי מן ה-6 בנובמבר 1978, יום לאחר יום-הולדתו ה-93, כתב לי: "אולי יום אחד תיקחני אשתי היהודיה פעם נוספת לישראל, לשמוח איתך בניצחון ובשלום."

הזוג ביקר בארץ ב-1927 וב-1937. ובמכתב אחר שלו, מ-16 בינואר 1979: "אריאל

גם אני, כמותם, הייתי מהוכיח פעם מן הרבנים"

מצטרפת אתי במישלוח הברכות החמות ביותר לך ול"ישראל".

ועל השפה העברית כתב לי: "...העברית הנהדרת, אשר נראו פסק עליה כי היא המופלאה והיפה ביותר מכל הלשונות".

ולאחר קאמפ-דייוויד הוא כתב: "אולי פתרנו את בעיית השגת הביטחון לישראל".

והוא מסיים כי הוא ואשתו, "ידידי ישראל עד עולם".

ב-1977 הופיעה ה"אוטוביוגרפיה בשניים" של בני הזוג וזכתה לקבלת פנים אוהדת מאוד.

על מצבו ועל סדר יומו כתב לי סמוך ליום חו-לדתו ה-94: "מרגיש) חלש ברגליים, בגב ובמוח, ומקבל תרסר מיכתבים ליום, הזוקקים לתשובה. שלא לדבר על עשרה דברים שונים — מדרגה שנייה — שעלי לעשות; הוסף לכך שבכל יום איש אחד או יותר דופקים בדלתי, לא-קרואים, מבקשים רק ללחוץ את ידי האיש הזקן".

וחוכמתו של הפילוסוף הישיש על הביקורים: "אני מחבק את האורחים הללו, כי גם אני, כמותם, הייתי מהופנט פעם מן הדמוס. אולי אני חי בתעותעיי-הדמ-יון שלכם, ואני אסיר תודה להם להם".

עכשיו הוא מתכוון ליום הולדתו ה-95. לאחר יום הולדתו ה-91 חוזמן לקבל, ביחד עם אשתו, את מדליית-החירות, בבית הלבן, מאת הנשיא ג'ראלד פורד. ובשנות השישים היה מועמד לקבלת פרס נובל. ש. שלום, נשיא אגודת הסופרים במדינת-ישראל, כתב על מכתביו (8.5.80), כי "מצא בהם, בסוד הצמי-צום, אותה רחבות חידת החובקת זרועות-עולם ואותה גדולת-הנפש, המציינת את כל מיפעלו הספרותי הכביר".

"עכשיו אני מוכן ללכת בדרך כל בשר", כתב לי ויל דיוראנט במכתבו האחרון (22.4.80). "רווחתי את מלוא-החיים עד תומם. לטבע האנושי דרכים משלו וגזירות משלו, אמר שפינוזה... שכח אותי וזכור את שפינוזה".

זמיר בן-דוד, נחיה